

Nuogumas, kaip Eroso neigimas

Mihály Hoppál

Nuogumas vertinamas kaip glaudžiai susijęs su tradiciniais vengrų tikėjimais. Kaip sudedamąjį tikėjimo elementą jie laikė jį svarbia magiškų veiksmy dalimi. Ritualuose, kurie atliekami būnant nuogiems, nuogumas reiškia nevaisingumą, simbolizuoja meilės trūkumą, todėl šiuos ritualuose jis gali būti laikomas visiškai neerotišku. Daugeliu atvejų burtai ir ritualai, susiję su nuogumu, atliekami viešose erdvėse. Galima pastebėti, jog šis viešas nuogumas gyvenusiems senovės valstiečių kultūroje nekelia jokių erotinių minčių. Priešingai, buvimas nuogu buvo žiauri bausmė, nors ir pasirenkama laisva valia. Šiais laikais esame viešo kolektyvinio nuogumo kulto atgimimo liudininkai. Senieji papročiai, šiuolaikinės medijos ir modernūs socialiniai pramoginiai ritualai atitinka tuos pačius semantinius modelius. Jie naudoja simbolius, kurių prasmėje slypi patys didžiausi prieštaravimai – erotiškumas ir jo neigimas.

Pagrindiniai žodžiai: nuogumas, vengrų tikėjimai, Erosas, neigimas, įvaizdžiai

Ypatinga nuogumo padėtis daugiau ar mažiau apsirengusioje visuomenėje galėjo turėti nemažą reikšmę. Semiotiškai vertinant kultūrą apsirengimas dėl daugumos naudojamų detalių gali būti interpretuojamas kaip ženklas – šis teiginys nuo P. Bogatyrevo darbo *The Function of Folk Costumes in Moravian Slovakia* (Bogatyrev 1971) yra priimta tezė. Teiginys taip pat galioja ir platesniame kultūros istorijos kontekste; prisiminkime vien viduramžių griežtai nustatytas elgesio formas, tarp jų ir tiksliai apibrėžtas taisykles dėvėtinų drabužių rūšiai.

Taigi, jei *aprranga* kaip ženklų sistema gali būti suvokiama nelyg kultūrų kalba, tuomet nuogumas reiškia ženklo nebuvimą, nulinį ženklo laipsnį, kuris sistemoje kaip visumoje taip pat turi tam tikrą reikšmę (Sebeok 1974). Problemą aptariant dar grynais terminais, nuogumas, žiūrint iš aprangos perspektyvos = kalba, jau reiškia atsitraukimą nuo kalbos, nuo esamos ženklų sistemos. Nuogumas atstovauja perėjimui į kitokią kalbos būseną, kur tyła, drabužių kalba, taip pat reiškia kažko naujo išraišką, tik kitu kodu. Nesiplečiant, verta pastebėti, jog šie apibendrinimai tinka ne tik žmonėms iš vidutinio ar šalto klimato zonų, bet ir iš Afrikos, kurie, mūsų akimis, yra visiškai nuogi, kuriems kūno dekoracija (piešimas, kaip ir mažiausi brangakmeniai ir aprangos užuominos) turi svarbią asmeninę, socialinę, netgi politinę-ideologinę reikšmę (Biedelman 1968; Mazrui 1978).

Nors nuogumas yra ne kas kita nei ženklo nebuvimas, vis dėlto kultūriškai mes galime atskirti šventą ir bedievišką, kaip ir privatų bei viešą nuogumą; jų reikšmė – kitaip sakant, vertinimas, priimtinas (priimtas) bendruomenei, gali skirtis priklausomai

nuo kultūros. Kultūroje šie keturi bruožai leidžia mums atskirti semantinę sritį, kurios ribose gali atsirasti nuogumas.

Toliau pristatysime kai kuriuos nuogumo pavyzdžius iš populiarių vengrų tikėjimų ir, remdamiesi šiais duomenimis, sieksime atskleisti jų kultūrinę reikšmę. Darbo pabaigoje mėginime panaudoti tai, ką sužinojome iš šio populiaraus tikėjimo analizės, siekdami suprasti plačiai aptariamą besikartojantį vengriškų Miklóso Jancsó filmų motyvą – moteriško nuogumo įvaizdžių seriją.

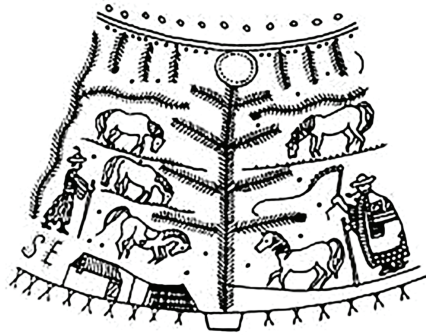
Ketvirtajame dešimtmetyje kelios studijos nagrinėjo nuogumo prietarus Vengrijos populiariojoje tradicijoje. Pavyzdžiui, Géza Róheimas šiam klausimui skyrė specialų skyrį (Róheim 1925); vėliau žurnalo *Népünk és Nyelvünk* [*Mūsų žmonės ir mūsų kalba*] puslapiuose išspausdintas Ákoso Szendrey kūrinys, pateikęs daugiau duomenų (Szendrey 1930). Ketvirtame *A magyarság néprajza* [*Vengrų etnografijos*] tome Sándoras Solymossy (1944, p. 324–328) apibendrinio liaudies tikėjimų duomenis, teigdamas, jog nuogumo prietarai populiariojoje tradicijoje galėjo būti suprasti tik kartu su įsitikinimais, susijusiais su apranga. Iš esmės prie tos pačios išvados priėjo ir Tamásas Sebeokas, straipsnyje anglų kalba pristatydamas vengrų prietarus. Jis padalina medžiagą į tris dalis: 1. nuogumas; 2. drabužių nusiplėšimas; 3. išvirkščių drabužių dėvėjimas, kaip trys nuogumo etapai, per kuriuos – iš esmės, nusimetant drabužius – atsikratoma blogio dvasių (Sebeok 1948). Tai reiškia, jog nulinio ženklų reikšmė yra ne kas kita, kaip tam tikras apsisvalymas; nuogas žmogus visiškai valdo savo magiškas galias, jis stipresnis nei būdamas su drabužiais.

Pirmiausia apžvelkime kelis pavyzdžius iš vengrų tautosakos:

1. Na, kai buvome vaikai, mama papasakojo, kaip senelis kartą išėjo į mišką. Jis norėjo išsikirsti medienos vežimaičio ašims. Jis išėjo saulei leidžiantis, kad nesusitiktų eigučio. Girioje išgirdęs kažkokį dainavimą, pamanė: „Kas galėtų dainuoti tokiu metu? Eisiu, kol surasiu, iš kur sklinda šis garsas“. Taip beeidamas perėjo slėnį. Ėjo, kol rado garsą. Perėjęs kalną, užėjo kitą slėnį, kur pamatė dvi moteris gana ilgais plaukais, einančias aplink medį. Viena turėjo mažesnę kirvį savo rankoje, kita – didesnę. Viena sudavė kirviu medį. Jiedvi pagalando du pagalius ir įbedė į medį. Ratu eidamos aplink jį, viena kitai kartojo: „Niekur nežiūrėk; pagalvok apie pavojų, į kurį patekai. Ir kai surasi apsaugą, kaskart iškvėpk“. Jos suko ratus aplink medį, o kai pasiekdavo pleištą, iškvėpdavo. Na, tai turėjo reikšti, jog kuo giliau jos kišo pleištą į medį, tuo sunkiau sirgo jų užburtas žmogus. Tuomet ji pasakė: „Kalkime ir toliau“. Štai ką ji pasakė. Bet mano senelis stebėjo jas iš toli, galvodamas, ką jos veikia. Tačiau jos buvo nuogos... (Bosnyák 1979, p. 177–178).
2. Zsadány per gaisrą sudegė dvi eilės namų. Liepsna jau kėsinosi į senos moters namus, kai *moteris nusirengė nuoga ir kelis kartus apibėgo savo namą* – tada pasikeitė vėjo kryptis ir moters namas buvo išgelbėtas. Moterį nuo tada visi laikė ragana (Benkóczy 1905, p. 103).
3. Sako, kai sudegė Galgamácsa kaimas – prieš kiek metų tai buvo? – tik vienas namas buvo apsaugotas nuo liepsnų. Name buvo moteris. Ji greit nusirengė ir *nuoga apibėgo aplink*

namą. Tai buvo vienintelis namas kaime, kuris liko nepalietas (užrašė S. Bosnyák).

4. Ugocsa, kai namą apima liepsna, žmona, suaugusi duktė ar viena iš namo šeimnininko giminaičių moterų apsuka aplink namą tris kartus nuoga, po kaire ranka spausdama kepalą duonos (Szendrey 1930, p. 130).
5. Kad išgydytų sergantį vaiką, štai ką motina turėtų daryti: tris naktis šviečiant mėnesienai ji turėtų, visiškai nuoga septynis kartus apieiti bijūnų krūmą sode, ir kiekvieną ratą eidama nuskinti po lapą. Šių lapų vonia išgydys vaiką (užrašė Z. Tildy).
6. ...Turėjau mažą brolių... kuris iki šešių mėnesių kasdien turėjo bėdų su širdimi [iš tikrųjų, epilepsijos priepuolius – M. H.]. Buvo liepta nuvilkti visus drabužius. Jie nurengė visu jo drabužius, į juos įdėjo akmenį ir susukę gumulą permetė per namą; ten, kur jį užkasė, jis supuvo. – Jei mažą vaiką kamuoja širdies užėsiai, motina privalo nusirengti ir bėgti ratu su vaiku tris kartus, tačiau privalo tai daryti nuoga (Hoppál 1982, p. 239).
7. Jei vaiką nužiūrėjo pikta akis, jo motina bėga tris kartus nuoga aplink stalą vidurnaktį, rankose nešdamasi vaiką; ji pavagia medinį šaukštą ir, jį sudeginusi, dalį pelenų padeda po lopšiu, kitą dalį – išpila į gatvę, kad nužiūrėjimas pereitų žmogui, kuris į juos įlips. Jei kas nors mirtinai karščiuoja, jo artimiausias giminaitis turėtų paimti ligonio patalynę ir nieko nekalbėdamas bei nuogas bėgti į kalną prieš saulėtekį (Solymossy 1944, p. 325).
8. Sekminių išvakarėse jie nuogi eina rinkti raso, kuri gali išgydyti akių skausmą ir visus spuogus, atsirandančius ant kūno (Szendrey 1930, p. 130).
9. Jei ūkininko karvė nepieninga, jai galima padėti su šv. Jono užmokesčiu. Auštant Joninėms, seniausia namų moteris eina į lauką, kur visiškai nusirengia. Tuomet, nuoga, ji paima savo lininę nosinę ir su ja nuo žolės ir žemės renka šviežią rasą. Kai nosinė visiškai permirkusi, ji paima indą, kurį su savimi atsinešė, tam, kad galėtų išgręžti nosinę ir surinkti drėgmę. Jei karvė išgers skystį, ji taps pieninga ir gerai tarnaus savo šeimnininkui visus ateinančius metus (Kertész 1910, p. 80).
10. Kanapes sėdavo nuogi, nes [naujausias paaiškinimas] kitu atveju paukščiai išles iš žemės sėklas (Szendrey 1930, p. 131).
11. Jei namų šeimnininkė vidurnaktį nuoga pabėgios po arimus, javams nepakenks nei blogas oras, nei kruša (Szendrey 1930, p. 131).
12. Kad apsaugotų nuo žvirblių, soros taip pat sėjamos nuogų sėjėjų (Solymossy 1944, p. 324).
13. Melionų sėklos turi būti sėjamos anksti, auštant Didžiajam Penktadieniui, ir juos sėjant privaloma būti nuogam, kad melionai būtų dideli ir mėsingi (Szendrey 1930, p. 131).

Pasaulio vaizdas vengrų tikėjimuose (Sárrétudvari, Biharó m.). Vengrų liaudies enciklopedija, <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1362.html>

14. Namų, kuriuose įsivesė pelės ir žiurkės, šeimininkas turėtų nuogas paimti nudėvėtą šluotą ir tris kartus apibėgti namus, daužydamas prie pamatų ir kartodamas: „Parazitai, eikit į X, į šv. Andrejaus dienos mugę“ (Solymossy 1944, p. 325).
15. Kaip apsaugoti sėją nuo pelių: ūkininkas savo žmoną, nuogą ir užrištomis akimis, tris kartus už servetėlės apveda aplink lauką – tačiau taip, kad nežiūrėtų atgal, kitaip keistas pasivaikščiojimas nebus sėkmingas (Solymossy 1944, p. 236).
16. Kad apsigintų nuo nuodingų gyvūnų (gyvačių ir kt.), liepia mergaitei ar berniukui nuogam nupiešti ilgą grandinę aplink namą tris kartus Apreiškimo Marijai dieną (Solymossy 1944, p. 236).
17. kažkas juokais patarė mano žmonos pusseserės vyrui apeiti pastatą per Kūčias nuogam ir žiurkės pabėgs. Tačiau nors ir kelis kartus tai darė, jos nepabėgo (B. Iranyi 1976, p. 44).
18. Buvo toks arkliajanys, kuris per Jurgines jodydavo arklius nuogas... (P. Madar 1967, p. 154).
19. Norint sužinoti, ar kas nors iš šeimos kitais metais mirs, reikėtų per Kūčias iškūrenti krosnį, tuomet uždengti jos angą, nusirengti nuogai, apibėgti tris kartus aplink namą ir kaskart pažiūrėti pro langą. Tas, kurį gulės kambario viduryje, per metus mirs. Jei nieko nebus, netekčių šeimoje nepasitaikys (M. Varga 1909, p. 113).
20. Norėdama sužinoti, kas taps jos vyru, ji turėtų per Kūčias gerai iškūrenti krosnį. Vėliau turėtų nusirengti nuoga ir atsisėsti ant priekrosnio, priešais krosnies angą. Apėmus šlaunis ir pro kojas žiūrėti į krosnį, ten pamatys savo vyrą (M. Varga 1909, p. 113).
21. Sklido gandai, jog šv. Jokūbo kelyje merginos, kurio dar nebuvo ištekėjusios, nuogos šoko aplink laužą ir per jį šokinėjo. Pakelėse užkasusios pelenus, kitais metais jos turėjo susirasti vyrą (Gulyas 1976, p. 205).
22. Šokdavo nuogi aplink šunvyšnę auštant, paskui ją iškasdavo ir įdėdavo į maistą – suvalgęs darė tą patį, ką ir tas, kuris ją iškasė (užrašė A. Jano).
23. Szatmár grafystėje maro metais neapsirengusios merginos buvo įkinkomos į plūgą ir priverstos traukti jį aplink kaimą (Solymossy 1944, p. 324).
24. Norint apsisaugoti nuo piktos dvasios atėjimo, reikėtų miegoti nuogam (Szendrey 1930, p. 131).
25. Jei kas nori sau antgamtinių galių ir gebėjimo būti nematomu, turėtų per Jurgines nusirengti nuogas ir vidurnaktį išeiti į kryžkelę. Ten turėtų apsibrėžti aplink save ratą ir pasakyti kažkokį eilėrašį (užrašė S. Bosnyak).
26. Kunszigete senais laikais gyveno ir klajoklis piemuo vardu János Virág. Jis buvo laikomas burtininku. Pasakojama, jog jis turėjo dvi eiles dantų beveik iki mirties. Kai jam suėjo 14, jis smarkiai pasiligojo. Jokie vaistai jam nepadėjo. Kalbėta, kad niekas jam nepadės, nes tai žiniuonio liga. Jis taip sirgo iki dvidešimties. Tada pasirodė, jog jis mirė – jis be sąmonės pragulėjo tris dienas. Per tą laiką burtininkai jį išrinko ir suskaičiavo kaulus. Radę papildomą kaulą, jie vėl jį surinko ir suklijavo burtininko krauju. Jis pabudo burtininku. Pirmą Naujųjų metų pilnatis dieną jis turėjo apibėgti vietovę visiškai nuogas; jis įbėgo į kerdžiaus pirkį ir pro kaminą užlipo ant stogo. Jis užlipo to-

mis pat kopėčiomis, kurios buvo naudojamos mėšai rūkyti. Taip jis išmoko savo amato (Timaffy 1964, p. 316).

Mums atrodo, šie keli tekstai pakankamai atspindi pagrindines populiarių Vengrijos prietarų koncepcijas dėl nuogumo. Toliau tuo remdamiesi padarysime išvadas.

Užuot parengus detalią aukščiau pateiktų tekstų struktūrinę analizę, iš pateiktų duomenų galima spręsti, kuriose žmonės nuogumą kaip sudedamąjį tikėjimo elementą laikė svarbia magiškų veiksmų dalimi. Pirmiausia jis buvo naudojamas išvengti gamtos katastrofų ir pavojų, sustiprinti apsaugą; taigi, pavyzdžiui, kalbant apie gaisrą (2–4 tekstai), reikėjo nuogam apibėgti namą, kad įsitikintum, jog jis saugus. Ėjimas ratu aplink namą taip pat buvo naudojamas jam apsaugoti nuo žiurkių ir kitų kenkėjų (14–17 tekstai); taip pat po sėjos (10–13 tekstai) esant nuogam buvo atliekami veiksmai, kuriuos tikėjo turint magiškų galių. Nuogumas buvo laikomas svarbiu ir gydant ligas kartais iš gydytojo, o kartais – iš paciento pusės. Apibendrinant su nuogumu susijusias semantines žymes, kaip maginio-mitinio mąstymo priešingybes, susidaro tokios poros:

ugnis / pavojus	– jo išvengimas
liga	– sveikata
silpnumas	– stiprybė
apsirengimas	– nuogumas
kultūra	– gamta

Nuogumas, savo ruožtu, atsirado kaip viena iš gynybos formų nuo užbūrimo, ligos ar gamtos katastrofų (žiurkės, ugnis), taigi gamta buvo priešpriešinama negatyvioms jėgoms (kurios apima ir buvimo apsirengus būseną). Kitoje tekstų grupėje, naudojant tam tikrą pasikeitimą, nuogumas buvo siejamas su vaisingumo burtais. Ritualuose, kurie atliekami nuogi, nuogumas reiškia nevaisingumą, simbolizuoja meilės trūkumą, todėl šiuos ritualuose jis gali būti laikomas visiškai neerotišku.

Vaisingumo burtai šiame kontekste gali reikšti karvės pieno trūkumą ar javų apsaugą – kitaip sakant, duoną, reiškančios gyvenimą; taip pat buriant nuogam buvo bandoma sužinoti apie būsimą meilę. Įdomu pastebėti, jog drabužių draudimą lydi draudimas kalbėti; atrodo, buvo tikima, jog tylą galima sustiprinti magišku ėjimo ratu principu (tris kartus, septynis kartus). Kitaip tariant, nuogumas buvo tik vienas iš įgyvendinimo elementų.

Kita vertus, įdomu ir priverčia susimąstyti tai, jog daugeliu atvejų burtai ir ritualai, susiję su nuogumu, atliekami viešose erdvėse. Galima pastebėti, jog šis viešas nuogumas gyvenusiems senovės valstiečių kultūroje nekelia jokių erotinių minčių. Priešingai, buvimas nuogu buvo žiauri bausmė – juk asmuo, užsiimantis šiais burtais, galėjo susitikti pažįstamų. Taigi buvimas nuogu reiškė buvimą už priimtos moralės ribų; pirmiausia, nuogumas (kitaip sakant, buvusios padėties pakeitimas), vėliau kenčiamas ir bausmė. Tame neabejotinai nėra jokios erotikos.

Šis nuogumas primena šv. Pranciškaus Asyžiečio nuogumą, kai jis su drabužiais nusimetė ir savo ankstesnį gyvenimą. Toks gyvenimas gali būti pasiektas per apsilavimą, grįžimą į natūralią padėtį – per pasipriešinimą supančiam pasauliui, pavojingiems procesams, apėmusiems visuomenę (de Vries 1981, p. 338).

Tam tikrų nuogumo rūšių atskyrimas, tarp jų ir *nuditas virtualis* bei *nuditas criminalis* priešprieša, gerai žinoma krikščionių kultūros simbolikoje. Pirmasis buvo doros nuogumo, skaistumo ir nekaltybės simbolis, antrasis – visiška skaistaus gyvenimo priešingybė, kuri reiškė nuodėmingą nuogumą, geidulingus malonumus ir tuštybę (Ferguson 1961, p. 49). Ši priešingybė matoma ir Tito drobėje „Dangiška ir žemiška meilė“, kur *nuditas virtualis* vaizduojamas kaip nuoga moters figūra, o *nuditas criminalis* – apsirengusi, tarsi pasakant, jog nuogumas nedviprasmiškai erotiškias. Tas pats pastebima ir parabolėje iš ankstyvosios krikščionybės legendos, Marijos iš Egipto istorijos, kuri yra geras pavyzdys, istoriškai paremiantis tai, kas pasakyta aukščiau. Po V a. gimusi legenda pasakoja apie palaido būdo mergaitę iš Aleksandrijos. Prisijungusi prie piligrimų, traukusių į Jeruzalę, šventovėje ji prisiekia atsisakyti savo ankstesnio gyvenimo ir išeina gyventi į dykumą, kur pasninkauja ir atgailauja. Praeina septyniolika metų nuo tada, kai ji atsisakė pagundų. Ji gyvena visiškai nuoga vieniša kažkur Jordanijoje, kur „mokosi šventų tekstų, o per maldą pakyla į orą ir skrenda virš žemės (levituoja)“ (*Mifi narodov mira*, 2, p. 116).

Šioje legendoje nuogumas yra akivaizdžiai priešingas erotikai, nuodėmingam gyvenimui mieste. Kitaip sakant, sukuriamas gamtos ir kultūros konfliktas, o tai taip pat atskyrimas, atgaila, skaisti nepridenyta būsena, tyrimas ir žinojimas. XVIII a. graviūra, vaizduojanti adomitus, bėgančius XVI a. gatvėmis Amsterdame, per protestą prieš religinį ir politinį persekiojimą. Jie šaukia: „Mes esame nuoga tiesa“ (Huxley 1974, p. 13).

Čia svarbiausia pastebėti, kaip šios ankstyvosios krikščionybės legendos perduodama žinutė prilygsta semantiniams bruožams, interpretuotiems remiantis tikėjimo mitais, tiems bruožams, kurie apibrėžia nuogumo sąvoką tikėjimuose. Vis dėlto, dar puikiau yra tai, kiek laiko gali gyvuoti civilizacijos atsisakymo modeliai, nes šiais laikais esame viešo kolektyvinio nuogumo kulto atgimimo liudininkai.

Vienas iš „natūrizmų“, atsiradusių septintajame dešimtmetyje, vienas iš argumentų, ginančių nudizmą, yra būtent tai, jog masinis nudizmas yra visiškai neseksualus iš prigimties. Kitaip sakant, nuogumas tam skirtuose paplūdimiuose pašalina visas seksualines asociacijas; nemoralumui čia nėra vietos. Kitais žodžiais tariant, šokis „atgal į gamtą“ iš tikrųjų reiškia „atgal į natūralią būseną“; savo ruožtu nuogumo demonstravimas simbolizuoja sveikatą – jėgą, visiškai išsiskleidusią naujoje švietimoje. Paprasčiau sakant, socialiniai skirtumai tarp neapsirengusių žmonių, nuogųjų, išnyksta.

Tuo tarpu europietiškuose nuogumo simboliuose yra labai stiprus semantinis sluoksnis, kuris pašalina seksualumą ir apverčia pirminę geidulingą nuogumo pras-

mę. Tai, kaip matėme, stipriai atspindėta vengrų tautosakoje (su visoje Europoje žinomomis paralelėmis) (Christian 1978, Róheim 1925). Tai žinant, neatrodys nepagrįstas teiginys, jog jei kiną kuriantis režisierius gyvena kultūroje ir yra giliai emociškai atsidavęs jos simbolių pasauliui, tuomet dvi sistemos – kūrinių motyvų pasaulis ir esamos kultūros simbolių sistema – gali būti randami vienas kitame ir interpretuojami remiantis vienas kito elementais.

Šiuo požiūriu, bendra itin kritiška publikos reakcija į Miclóso Jancsó filmus yra gana nesuvokiama. Juk viskas, kas atsitiko – tai publika įpuolė į atleistiną kultūrinio nesusipratimo nuodėmę; jie neteisingai interpretavo nuogų moterų motyvą, nuolat pasikartojantį šiuose filmuose. Tiksliau, ji nesuprato, jog tai buvo nepatenkintas sekso poreikis, kas yra natūralu, nes šios scenos buvo visiškai priešingos: neigiančios Erosą, apverčiančios moteriškas erotines funkcijas, kai natūrali skaisti levos būseną (nulinis aprangos laipsnis) yra visiškai asekuali.

Atsižvelkime į tai, jog Jancsó filmuose moters drabužių pašalinimas visuomet lydimas tam tikros netikėtos veiksmų sekos, tačiau niekuomet – sekso. Taigi, pavyzdžiui, jos žiauriai sumušamos ar visaip žeminamos; pristatomos į kitą stovyklą; jos pasiūlomos; jos turi šokti už gyvenimą arba yra gąsdinamos mirtimi – toks likimas jų laukia. Situacija, kai nuogi moterų kūnai pasirodo Jancsó filmuose yra itin intensyvi. Kaip ir liaudies papročiuose, nuogumo galia naudojama krizinėse situacijose (gaisras, degantis namas, sergantis vaikas, gyvenimas pavojuje, javai pavojuje, ryto rasą renkančio žmogaus niekas neturi pamatyti). Šie antierotiški ritualai sutinkami ir Jancsó filmuose. Taigi veltui vidutinis žiūrovas tikisi erotinio žaidimo po apsinuoginimo – jis nusivilia, nes tai, kas vyksta Jancsó filmuose, yra „erotikos apvertimas“ (Christian 1978).

Savo filmuose Jancsó grįžta prie originalios, gilesnės kultūrinės prasmės, kur nuogumas užpildomas magiškų ritualų, o ne erotikos, turiniu. Savo filmuose nuogumo motyvas yra nuolatinis ritualo ingredientas, kai natūrali būseną reiškia jėgą, galią atspirti blogiui; ar kūno apnuoginimas nuo dangalų simbolizuoja (ar gali simbolizuoti) perėjimą į naują būseną, naują egzistencijos formą.

Kai Péteris Józsa savo nepaprastame darbe (1978) analizavo Jancsó filmų motyvų struktūrą, jis – be keičiamo drabužių motyvo – išvelgė įdomių pastebėjimų ir dėl nuogo kūno demonstravimo. Jo teigimu, moters kūnas nusirengia visas seksualines konotacijas ir vietoje privalomos reikšmės (gyvenimas – motinos glėbys), siūlo visiškai priešingas reikšmes, mirties ir destrukcijos artumą. Įdomu tai, jog būtent šios numanomos tragedijos nuogumas ir siekia išvengti.

„Visuose trijuose filmuose tematoma vyrų kova. Moterys, išsinėrusios iš drabužių, tik trumpai pasirodo tam tikrose svarbiose situacijose. Koks pagrindinis šių situacijų bruožas?“ – klausia Peteris Józsa.

„Szegénylegények“ [*Susibūrimas*] – Julis nurengiamas, kad būtų išplaktas, nes jie negali rasti revoliucinio pasipriešinimo sargybos.

„Csillagosok, katonák“ [*Žvaigždėmis vilkintys kareiviai*] – valstietė mergaitė nurengiama (ją vejasi „dashing Cossack“) – nes jie rado vieną revoliucinio pasipriešinimo narį.

„Csillagosok, katonák“ – Mikolajewska nusirengia ir nueina į vandenį, kad nukreiptų jų dėmesį nuo vieno iš pasipriešinimo grupės narių.

„Csend és kiáltás“ [*Riksmas ir tyla*] – žandaras nurengia dvi moteris – atvykusias aplankyti savo giminaičių karininkų – kad apsaugotų jas nuo vieno revoliucinio fronto divizijos nario paieškų.

„Csend és kiáltás“ – moteris nurengia savo dukrą ir ją pasiūlo, kad jie nesivytų (o gal dėl to, kad surado) vieną iš revoliucionierių.

Šiuo atveju nuogumo funkcija šiuose trijuose filmuose yra aiški – ji pasireiškia tam tikruose siužeto kulminacijos taškuose, įkūnydama ir atstovaudama nugalintai, glaudžiai ir intensyviai situacijos formai, kuri yra tikrasis filmo siužetas, kitaip tariant, laikinam ar galutiniam revoliucijos eliminavimui, kurį vykdo vienas individas po kito (Józsa 1978, p. 105).

Šia kraštutine reikšme nusirengimas aukščiau už mirtį reiškia kintančios ir natūralios būsenos tapatybę – nuogumą; ir galbūt būtent šis kintantis bruožas padaro motyvą tinkamą turtingam simboliniam turiniui sugerti (de Vries 1981, p. 335).

Taigi galiausiai nuogumas tapo persilaužimo tipo situacijų – perėjimo į naują būseną, pasitraukimo – simboliu. Kai dėl kultūrinės funkcijos, ritualas visada užtikrina perėjimą nuo vienos būsenos prie kitos. Įvairios apeiginių ritualų formos nemiršta, nes jos atlieka svarbią kultūros užduotį (Babcock 1982, Christian 1978).

Čia verta pažvelgti, ką viename savo kūrinių, apžvelgusiame modernios „kasdienybės“ mitologijas, Roland’as Barthes’as pasakė apie vieną iš mūsų amžiui būdingiausių sekso industrijos manifestų – striptizą. Įžvalgioje šio fenomeno analizėje Barthes’as, semiotinio tyrimo iniciatorius, teigia, jog gilesnė striptizo reikšmė yra aseksumumas:

„Striptizas – bent jau Paryžiaus striptizas – paremtas prieštara: jo metu šokėja nusirengia, vadinasi, ji nusirengia dėl savo seksualinio patrauklumo. Taigi striptizas iš esmės yra ne kas kita, o baimės spektaklis, ar netgi „išgąsdinkite mane“ – nors erotika čia buvo malonūs virpesiai, atviro ritualinių ženklų demonstravimo pakako sukelti minčiai apie seksualumą, tam, kad ši būtų iš karto atmesta... Atitinkamai, striptizo tikslas yra ne pakelti vualį nuo intymios paslapties, bet – kai šokėja nusirengia savo keistus ir nenatūralius drabužius – parodyti nuogumą kaip natūralų moters apdarą; taip striptizas iš karto grįžta prie skaisčiai tyros kūniškumo koncepcijos“ (Barthes 1983, p. 121).

Atrodo, jog kinas, senieji papročiai ir modernus socialinis pramoginis ritualas (striptizas) atitinka tuos pačius semantinius modelius. Jie naudoja simbolius, kurių prasmėje slypi patys didžiausi prieštaravimai – erotiškumas ir jo neigimas.

Literatūra

- B. Iranyi, Lujza. 1976. „A szokások változása Monosokoron“ [Transformation of Folk Customs]. In: *Folklór Archivum*, 5, p. 5–62.
- Balázs, Márton. 1891. „Szilágysági néprajzi adalékok“ [Some Ethnographic Data]. In: *Ethnographia*, II, p. 206.
- Barthés, Roland. 1983. *Mitológiák* [Mythologies]. Budapest: Gondolat.
- Benkőczy, Emil. 1905. „Nôgrád megyei babonák“ [Superstitions from Nôgrád]. In: *Ethnographia*, XVI, p. 103.
- Biedelman, T. 1968. „Some Nuer Notions of Nakedness, Nudity and Sexuality“. In: *Africa*, 38, p. 114–131.
- Bogatyrev, Piotr. 1971. *The Function of Folk Costume in Moravian Slovakia*. Paris: The Hague.
- Bosnyák, Sándor. 1979. „A moldvai csángók mondáiból“ [Chango Legend from Moldva]. In: *Janus Pannonius Múzeum Evkdnyve*, p. 177–178.
- Christian, Diane. 1978. Inversion and the Erotic: The Case of William Blake. In: Babrock, B. A. (ed.). *The Reversible World*. Ithaca-London: Cornell University Press, p. 117–128.
- Gulyás, Eva. 1976. „Jászódzsai hiedelmek“ [Folk Beliefs from Jászódzsai]. In: *Folklor Archivum*, 4, p. 7–186.
- Hoppál, Mihály. 1976. „Széki hiedelemtörténetek“ [Belief Stories from Szék]. In: *Folklór Archivum*, 5, p. 63–91.
- , „Varsányi hiedelmek“ [Folk Beliefs from Varsány]. In: *Folklór Archivum*, 14, p. 222–247.
- Huxley, Fr. 1974. *The Way of the Sacred*. London: Aldous Books.
- Józsa, Péter. 1978. „Négy Jancsó – film jelrendszerének néhány mozzanata“ [Sign-systems from of Four Films of M. Jancsó]. In: *A társadalom jelei (Szemiotikai tanulmányok)*. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda, p. 100–106.
- Kertész, József. 1910. „Szentiványi népszokások“ [Folk Customs of St. Ivan’s Day]. In: *Ethnographia*, XII, p. 80.
- Koczian, Geza 1979. „Egyes Solanacea-fajok pszichotomimetrikumként való használata.“ In *Nepi gyógyítás Magyarországon*. Supplementum 11-12. Budapest.
- Krupa, Andras 1974. *Hiedelmek, varazslatok, boszorkanyok* [Folk Beliefs], Bekescsaba: TIT Kiado.
- Madar, Ilona P. 1967. „Sárrétudvari hiedelmek“ [Folk Beliefs from Sárrétudvari]. In: *Néprajzi Közlemények*, XII, 1–2, p. 23–223.
- Mazrui, Ali. 1978. „The Robes of Rebellion: Sex, Dress and Politics in Africa“. In: Polhemus, T. (ed.). *Social Aspects of the Human Body*. Penguin Books: Harmonds worth, p. 196–217.
- Mifi narodov mira*. 1980–1982. [Myths of the Nations of the World] Ed. by S. Tokarev. Moskva: Izd. Sovetszkaja Enciklopedija.
- Pocs, Éva. 1954. „Zagyvarékas néphite“ [Folk Beliefs of Zagyvarékas]. In: *Néprajzi Közlemények*, I, p. 3–4.
- Rexa, Dezső. 1904. „A lovak megbabonazasáról“. In: *Ethnographia*, XV, p. 288.
- Róheim, Géza. 1925. *Magyar néphit es népszokások* [Hungarian Folk Beliefs and Customs]. Budapest: Atheneum.
- Sebeok, Thomas. A. 1948. „Data on Nakedness and Related Traits in Hungary“. In: *Journal of American Folklore*, 61, p. 356–363.
- , 1974. „Szignál, szimptoma, ikon, index, szimbólum, név“ [Signal, Symptom, Icon, Index, Symbol, Name]. In: Imre, S. (szerk.) *Jelentéstan esztiliztika*. (Nyelvtudományi Értekezések 83.) Budapest, p. 518–523.

- Solymossy, Sándor. 1944. „A meztelenség babonája“ [Superstitions of Nakedness]. In: *A magyar néprajz*, Budapest, IV, p. 324–328.
- Szendrey, Akos. 1930. „Meztelenség a magyar néphitben“ [Nakedness in Hungarian Folk Beliefs]. In: *Népünk es Nyelvünk*, III, p. 129–133.
- Szendrey, Zsigmond. 1916. „Szalontai jeles napok“ [Folk Holydays]. In: *Ethnographia*, XXVII, p. 80.
- Szűcs, Sándor. 1941. „Javasok Nagysárréten“ [Folk Healers]. In: *Ethnographia*, LII, p. 265–274.
- Timaffy, László. 1964. „A honfoglaló magyarság hitvilágának maradványa a Kisalföldön“ [Remnants of the Ancient Hungarian Folk Beliefs]. In: *Arrabon*, 6.
- Ujváry, Zoltan. 1980. *Népszokások költészete* [The Poetry of Hungarian Folk Customs]. Debrecen: Néprajzi Intézet.
- Varga, Róza M. 1909. „Szarvasvidéki babonák“ [Superstitions from Szarvas]. In: *Ethnographia*, XX, p. 113.
- Vries, Arthur de. 1981. *Dictionary of Symbols and Imagery*. Amsterdam–London: North Holland Publ.

Nakedness, as the Negation of Eros

Summary

Key words: nakedness, Hungarian beliefs, Eros, negation, images

Nakedness is closely linked to the beliefs of traditional Hungarian. As an integral element of the faith they considered him an important part of the magical action. Ritual, naked, nudity means infertility, symbolizes the lack of love, because these rituals may be considered perfectly any erotic. In most cases, spells and rituals associated with nakedness, performed in public spaces. It can be noted that this public nudity lived in ancient peasant culture poses no erotic thoughts. In contrast, the presence of a jog was a cruel punishment, although free will and choice. Nowadays, we are collecting public *nakedness* witnessing the revival of the cult. The old traditions, modern media and modern social rituals conform to the same semantic patterns. They operate with symbols whose significance can concentrate within it even the most antithetical meanings – eroticism, as well as its negation.